

наукових праць [Харківського національного педагогічного університету імені Г. С. Сковороди]. Серія : "Історія та географія". 2010. Вип. 38. С. 25–30.

6. Центральний державний архів вищих органів влади та управління України (ЦДАВОУ). Ф. 2582. Оп.1. Спр. 15.

7. ЦДАВОУ. Ф. 3689. Оп. 1. Спр. 1.

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-618-1-62>

ВИКЛАДАННЯ ДИСЦИПЛІНИ «ІСТОРІЯ УКРАЇНИ» У ЗАКЛАДАХ ВИЩОЇ ОСВІТИ: ІСТОРІЯ І СУЧАСНІСТЬ

Гедін М. С.

кандидат історичних наук, доцент

доцент кафедри історії і туризму

Київський національний лінгвістичний університет

м. Київ, Україна

У сучасній європейській освіті побутує цікавий постулат, що школа призначена для того щоб навчати, а заклад вищої освіти – щоб вчити сумніватися в тому, чого навчили в школі. Другу частину цього вислову правильно трактувати таким чином, що головне завдання університету полягає у виховуванні критичномислячої свідомої людини, особистості, здатної вчитися упродовж всього життя і поповнювати свої знання. Незважаючи на очевидну кардинальну різницю у підходах до навчання в школі і в університеті, гострі дискусії продовжує викликати проблема викладання дисципліни «Історія України» у закладах вищої освіти. Це було пов'язано з тим, що цей предмет вивчається у загальноосвітніх школах з 5-го класу і тому, на думку деяких експертів, не потребує продовження вивчення у вищій школі.

Така позиція викликала нерозуміння у освітянської спільноти. У 2009 і 2015 роках науково-освітянська спільнота та громадськість намагалися припинити наміри профільного міністерства обмежити або ліквідувати викладання у вишах історії України, української мови, історії української культури, філософії та інших дисциплін як обов'язкових, але марно. Очільники МОН посилалися на «низький» рівень їх викладання, відсутність зацікавленості у студентів, на те, що вони нібито суперечать «ідеології європейської інтеграції» вищої освіти тощо.

Повномасштабна війна змінила такий підхід і знову зробила тему викладання «Історія України» у закладах вищої освіти надзвичайно актуальною. Науковці наголошують на тому, що в умовах російської воєнної агресії проти України, яка супроводжується безприкладною ідеологічною та інформаційною експансією, викладання історії України набуває особливої ваги і є вкрай необхідним засобом захисту державних інтересів у духовній сфері. Інтелектуали передбачали, що сумнівні посилання на європейський досвід, чергова економія коштів заохотять чиновництво до подальшого скасування чинних нормативів вивчення історії України.

Процеси реформування соціально-гуманітарної освіти в Україні почалися ще у 80-х роках ХХ століття, коли радянська влада розуміючи, що зупинити процес змін неможливо, бере його під свій контроль, створивши координаційну комісію з розробки програми розвитку історичних досліджень, поліпшення вивчення і пропаганди історії Української РСР. Комісія пропонувала забезпечити відокремлення курсу історії УРСР у середній і вищій освіті в самостійну навчальну дисципліну, розширити кількість шкіл із поглибленим вивченням історії, організувати підготовку в провідних університетах фахівців з історії України, розробити та видати нові підручники, хрестоматії і книги для читання з вітчизняної історії [3, с.55]. А уже у 1988 р. в Україні вітчизняною історією була названа історія України, а не історія СРСР.

До 90-х років ХХ століття Україна не мала національної концепції історичної освіти. До 1989 р. єдиною базовою історичною дисципліною у всіх університетах УРСР, як і всього Радянського Союзу, незалежно від профілю навчання чи регіону, була історія КППС. На її вивчення виділялося в гуманітарних вузах 170, в інших – 120 аудиторних годин (лекції, семінари). Єдині навчальні програми затверджувалися централізовано Головним управлінням викладання суспільних наук Міністерства вищої та середньої спеціальної освіти СРСР, а згодом аналогічним управлінням Державного комітету СРСР з народної освіти.

Після проголошення незалежності України постало питання реформування соціально-гуманітарної складової системи вищої освіти. Академічними ученими, освітянами-практиками й чиновниками була проведена значна робота у напрямі вироблення концептуальних основ гуманізацій й гуманітаризації вищої освіти, у тому числі запропоновані нові підходи до історичної її складової. 2 вересня 1991 р. Міністерство народної освіти України рекомендувало ректорам педагогічних інститутів поглиблено вивчати історію України. Міністерство запропонувало також Вченим радам педагогічних інститутів розглянути питання про перепрофілювання кафедр історії СРСР у кафедри історії

України, збільшити кількість годин на вивчення курсу історії України для студентів історичних спеціальностей [2, с. 6].

Також почалася активна розробка відповідних робочих програм та підготовці навчально-методичних матеріалів, покликаних допомогти студентам в опануванні матеріалом. Досить швидко завдяки наполегливій праці науковців була створена необхідна база сучасних підручників з «Історії України» для вищої школи. Зокрема, у 1996 році вийшов друком навчальний посібник Ю. Терещенка «Україна і європейський світ. Нарис історії від утворення Старокиївської держави до кінця XVI ст.», в якому історія України розглядалася у контексті загальноєвропейських процесів [4, с. 68–69].

В українських університетах поступово почала обговорюватися необхідність запровадження нової концепції гуманітарної та соціально-політичної підготовки студентів, тим більше, що на місцях кафедри політичної історії йшли далі рекомендацій директивних органів і, враховуючи настрої студентів і необхідність посилення їх національного виховання, самостійно запроваджували курс історії України. Першими таку ініціативу виявили викладачі і студенти вищих навчальних закладів Львівського вузівського регіону, де в 1990–1991 навчальному році в вузах вже читався цей курс.

В той же час, суттєвим недоліком у викладанні історії України була відсутність у перші роки науково обґрунтованих програм курсу. Єдиною програмою з курсу української історії, яка була розроблена в 80-ті роки, була «Програма курсу з історії Української РСР для історичних факультетів педагогічних інститутів», затверджена ще у 1982 році. Вона складалася з описання історії первісного суспільства і феодалізму, середньовіччя і нового часу, а також історії радянського суспільства.

Крізь весь курс Історії України червоною лінією проходили зв'язки з радянською владою. Так, литовсько-польський період висвітлювався у контексті зв'язків з московською державою, період XIX століття характеризувався у контексті руху декабристів, ліберального, народницького рухів і т.д. Критикувалася діяльність Центральної Ради, П.Скоропадського, Директорії УНР, у контексті Другої світової війни роль України припинувалася. Іншими словами неупередженого і об'єктивного вивчення історії України звичайно не було [5, с. 37]

Профільне міністерство час від часу виступало з певними ініціативами, але жодних кроків у напрямі реформування дисципліни з огляду на «європейський і світовий контекст» і поглиблення теоретичної складової навчального матеріалу, підкреслення зв'язків історії України зі світовими та європейськими процесами не було зроблено. Формат викладання вітчизняної історії залежав від ставлення

керівництва закладів вищої освіти, ініціативності відповідних кафедр та окремих науково-педагогічних працівників [1, с. 194–195].

Українсько-російська війна спровокувала широкі дискусії науковців щодо необхідності посилення вивчення української історії. Це не дивно, адже та пропаганда, яка направляється з росії і ті історичні наративи, які просуваються не мають нічого спільного не тільки з реальними історичними фактами, але і зі здоровим глуздом. Саме тому, для студентської молоді сьогодні дуже важливо викладати правдиву і неупереджену історію України, руйнуючи російські наративи про бездержавність України.

Отже, на сучасному етапі існування нашої держави вітчизняна історія у черговий раз перетворилася на зброю. Йдеться саме не про ідеологічну підготовку молоді у дусі певних ідей, потрібних державі, а про виживання нації, що бореться. Героїчний спротив українського суспільства не лише призвів до руйнування планів керівництва росії щодо бліцкригу і швидкого захоплення нашої країни. Необхідно прийти до розуміння, що патріотизм і національна гідність це не просто гасла, а перш за все це національна ідентичність і усвідомлення власного історичного шляху. Все це формується у тому числі через вивчення історії України.

Література:

1. Баклашова, Т., Проскурнін, В. Підходи до вдосконалення змісту викладання курсу «Історія України» у вищих навчальних закладах відповідно до вимог дослідницького навчання. *Професіоналізм педагога: теоретичні й методичні аспекти*, 2019. Вип. 11. С. 192–202.
2. Калакура Я, Коденко О., Корольов Б. Концепція історичної освіти у вищих навчальних закладах: Проект. Київ, 1994.
3. Зякун А. І. Викладання національної історії у вищих навчальних закладах України: формування нового змісту. *Сумська старовина*. 2019. № 54. С. 55–63.
4. Терещенко Ю.І. *Україна і європейський світ: Нарис історії від утворення Старокиївської держави до кінця XVI ст.* Київ : Перун, 1996.
5. Шалашна Н., Воронова, Н. Основні напрямки інтегрування курсів історії України і української культури та всесвітньої історії у вищій школі. *Гуманізація навчально-виховного процесу*, 2022. № 2(102). С. 33–42.